

Ett öppnare Sverige

Fyra röster om Sveriges migrationspolitik

Erik Bengtzboe
Magda Rasmusson
Hanna Wagenius
Linda Nordlund

Redaktör: Caspian Rehbinder

migro

INLEDNING

Ett öppnare Sverige.

Titeln är en beskrivning av vad vi har fått de senaste åren, men också en beskrivning av vart vi är på väg. De senaste åren har inneburit oerhörda liberaliseringar av migrationspolitiken i Sverige och våra dörrar är mer öppna mot omvärlden än förut.

Fredrik Reinfeldt försvarar öppenheten och flyktingmottagandet med större kraft än någon statsminister har gjort tidigare. Rasism och intolerans blir ovanligare i samhället, reglerna för arbetskraftsinvandring har gjorts långt friare än tidigare, papperslösa har fått utökade rättigheter och viktiga steg för en bättre integration har tagits.

Den positiva utvecklingen betyder dock inte på långa vägar att utvecklingen är klar. Det finns fortfarande stora hinder för den fria rörligheten, och flera krafter håller emot. För att Sverige ska fortsätta bli det öppna land vi vill ha måste reformerna fortsätta. Det är om detta den här rapporten handlar. Fyra författare från fyra olika ungdomsförbund beskriver en utveckling som har ägt rum, och framtida reformer för att fortsätta på öppenhetens väg.

Erik Bengtzboe är ordförande för Moderata ungdomsförbundet. Han skriver i antologin om arbetskraftsinvandring utifrån reformen 2008, hur utvecklingen har sett ut – och vad som kan göras för att fortsätta i riktningen.

Magda Rasmusson är språkrör för Grön Ungdom. Hon beskriver flyktingpolitiken och beskriver också visionen om en öppnare värld, samt ett antal viktiga reformer för att fortsätta framåt.

Hanna Wagenius är ordförande för Centerpartiets ungdomsförbund. Hon skriver om bostadspolitik som ett integrationspolitiskt problem, om hur bostadsbristen och dagens politik skapar mer segregation snarare än mindre, och hur detta kan lösas.

Linda Nordlund är ordförande för Liberala ungdomsförbundet. Hon skriver om vad rasism är, hur utbredningen ser ut i Sverige, och inte minst om politikens roll i hur rasism kan bekämpas.

Vår förhoppning är att den här antologin kan vara en del i en fortsatt diskussion om hur Sverige kan bli ett mer öppet land, som tar emot människor i nöd och lockar till sig kompetens från hela världen. För friare rörlighet, mer tolerans, rivna murar och bättre integration.

För ett öppnare Sverige.

Rola Brentlin, ordförande Migro

Caspian Rehbinder, projektledare Migro

september 2014

INNEHÅLL

Inledning	2
Erik Bengtzboe: Arbetskraftsinvandringen och andra reformer	4
Magda Rasmusson: Flyktingpolitiken	9
Hanna Wagenius: Bostadspolitik för integration	14
Linda Nordlund: Hur kan rasism bekämpas?	18

A close-up portrait of a man with short, dark brown hair and a light beard, smiling warmly. He is wearing a light blue button-down shirt. The background consists of grey stone steps.

ERIK BENG TZBOE

**ARBETSKRAFTSINVANDRINGEN
OCH ANDRA REFORMER**

INLEDNING

Världen vi lever i idag är på de flesta sätt olik världen våra mor- och farföräldrar växte upp i. Nu går det mer eller mindre att resa till andra sidan jordklotet och tillbaka över bara en helg. Det har blivit både lättare att jobba och plugga över tidigare så tydliga landsgränser. I Sverige har detta länge varit en stor del av vår framgång och tillväxt. Sverige har ofta genom historien varit i framkant gällande öppenhet och tolerans och har också en lång tradition av arbetskraftsinvandring om man lyfter perspektiven bortanför de senaste decennierna. Det är något vi kan och ska vara stolta över.

Att människor har möjlighet att flytta över landsgränserna är inte bara positivt för den enskilda människan, utan även för samhället i sin helhet. Efterkrigstidens välstånd grundades på att stor del av människor kom till Sverige och hjälpte oss att bygga upp landet, samtidigt som vi sålde de varor och tjänster vi producerade över världen. Det är när människor flyttar som kulturer möts, gränser suddas ut och handel och värde skapas. Handel är grunden till det välstånd som vi har i världen, och Sverige är inget undantag.

Bevisen för att handel gör människor, länder och världen rikare är överväldigande. För att kunna nå en högre lägstanivå för den personliga välfärden i samtliga länder runt om på jorden behöver alla öppna upp sig mer. Men det räcker inte med att Sverige går från en av de mest stelbenta lagstiftningarna till en av världens mest liberala arbetsinvandringslagstiftningar, fler behöver också ta efter.

Trots detta är det tyvärr så att många länder och organisationer ändå bestämmer sig för att sluta sig mot omvärlden istället för att öppna upp och bygga välstånd. Alliansens och Miljöpartiets gemensamma utgångspunkt i arbetet med den nya arbetskraftsinvandringsreformen var, och är, att invandring bidrar till att vitalisera såväl samhället, som arbetsmarknaden och ekonomin, genom de nya kunskaper och erfarenheter som nyanlända personer för med sig från sina hemländer. Detta är även min utgångspunkt.

REFORMEN 2008

När arbetsgivare söker efter arbetskraft letar dem med ljus och lykta efter de mest kvalificerade personerna i Sverige, ibland utan att lyckas. Genom Arbetskraftsinvandringsreformen, en blocköverskridande migrationsöverenskommelse mellan Miljöpartiet och alliansregeringen, som infördes 2008 kan arbetsgivare nu även leta utomlands. Den enskilda arbetsgivaren ska inte behöva begränsas av landsgränser. Arbetsgivaren är den som bäst har kunskap om vilken kompetens som krävs i den egna verksamheten och vilka rekryteringsbehov som finns.

De nya reglerna för arbetskraftsinvandring innehöll tre stora förändringar. För det första gjordes arbetstillståndens olika längder enhetliga. Från att ha varit 3, 18 eller 24 + 24 månader blev tillståndet istället 24 månader, kortare om arbetserbjudandet avser kortare tid, och med möjlighet till förlängning i 24 månader.

Villkoren för att beviljas arbetstillstånd i Sverige är att det ska finnas ett erbjudande om en anställning som personen kan försörja sig på – och arbetsvillkoren ska inte vara sämre än det som gäller enligt svenskt kollektivavtal eller vad som är praxis inom yrket eller branschen. Första gången ett arbetstillstånd beviljas så kopplas det till en specifik arbetsgivare och ett särskilt slags arbete, tillståndet kan bara ges för högst två år men kan därefter förnyas med ytterligare två år. Arbetstillståndet kan bara förlängas till totalt fyra år, efter det får man ansöka om permanent

uppehållstillstånd.

Den andra stora förändringen var att man slopade prövningen mot arbetsmarknaden, kraven på myndighetsprövning för brist eller rekryteringssvårigheter försvann, vilket gjorde processen enklare och snabbare för företag att rekrytera från utlandet. Det är nu det enskilda behovet och möjligheten att hitta kompetent personal som avgör.

Den tredje stora förändringen som gjordes var att förändra grunden för beviljandet av permanent uppehållstillstånd. Innan reformen styrde arbetsmarknadens långsiktiga behov för hur beviljandet av permanenta uppehållstillstånd (PUT) utfärdades. Idag kan alla jobb ligga till grund för PUT, efter fyra års arbete, med undantag för gäststudenter som har slutfört studier som motsvarar 30 högskolepoäng eller som fullföljt en termin vid forskarutbildning kan också söka uppehålls- och arbetstillstånd inifrån Sverige.

Migrationsöverenskommelsen med de nya reglerna för arbetskraftsinvandring var ett stort steg på vägen mot större öppenhet. Innan 2008 hade Sverige en lägre grad av arbetskraftsinvandring. Under 2007 uppgick antalet arbetskraftstillstånd till arbetsmarknadsskäl till ca 10 000 stycken, det kan jämföras med under 2010 då det beviljades över 16 000 tillstånd.

Antalet tillstånd per år växer fortfarande och förra året beviljades nästan 20 000 arbetstillstånd. Tillstånden är spridda över hela Sverige, och arbetskraftsinvandring sker även i kommuner som lider av negativ befolkningsutveckling. Skulle inte arbetsgivarna kunna rekrytera från utlandet skulle många företag stå utan nödvändig arbetskraft. Bilden av arbetskraftsinvandrare som lågutbildade är missvisande. Den typiska arbetskraftsinvandraren är en IT-specialist från Indien. Eftersom det ofta innebär en merkostnad för företag att rekrytera från ett annat land så är orsaken, brist på kvalificerad arbetskraft, inget man behöver betvivla.

ANDRA REFORMER

Samarbetet mellan alliansregeringen och Miljöpartiet ledde inte bara till ett öppnare regelverk för arbetskraftsinvandring, utan även till en mer human invandringspolitik. En fjärde migrationsdomstol ska upprättas och vård ska till viss del även erbjudas till "gömda" och "papperslösa" flyktingar. Vi vill att det ska vara lätt att flytta mellan länder, människor ska aldrig vara hindrade av gränser och politiska beslut i onödan.

Idag är det också naturligt och självklart för många unga att åka runt och upptäcka världen. Universiteten och högskolorna i Sverige får allt fler kontakter med högre lärosäten i andra länder och svenska studenter tar ofta en termin eller två för att studera utomlands. Dessa trender ser man även i andra länder. I Polen är det allt fler i åldern 20-29 som emigrerar och dem är fler än de som återvänder till sitt hemland.

Det är idag fler människor än någonsin som bor i ett annat land än i det de föddes i. Antalet som har utvandrat från sitt ursprungliga hemland har ökat från 155 miljoner (år 1990) till 214 miljoner (år 2010). Att människor flyttar på sig och bygger sitt liv någon annan stans är inte ett problem, det har skett konstant genom historien och det är en tillgång. Det är något vi ska fortsätta att uppmuntra till och fortsätta att både liberalisera och utveckla. Landsgränser ska inte vara ett onödigt hinder för människors självförverkligande eller drömmar.

Arbetskraftsinvandringsreformen tillsammans med andra reformer har tagit oss en

god bit på vägen. Efter arbetskraftsinvandringsreformen har vi haft nästan 60 000 beviljade arbetstillstånd i Sverige. Men vi är inte framme än. Trots en mer liberal lagstiftning ligger vi sämre till när vi jämför oss med andra OECD-länder. I Sverige är arbetskraftsinvandringen i snitt bara 0,36 procent av den arbetsföra befolkningen, jämfört med 0,56 som är snittet för OECD-länderna. Det vill vi förändra.

Tyvärr är det inte alla partier i riksdagen som vill stå upp för ett fortsatt öppet Sverige. Inte heller är LO, som samarbetar tätt med Socialdemokraterna, för en öppnare arbetskraftsinvandring. Trots att de i en egen rapport (*Fusk och utnyttjande*, 2013) konstaterat att Sverige vinner på öppenhet och att vi behöver både inhemska och utländsk arbetskraft, anser de att arbetskraftsinvandringsreformen ska avskaffas. Enligt samma rapport uppger de att under 2009 gick över två tusen människor från ett arbetstillstånd till att bli fast bosatta i Sverige. Trots att Sverige växte med över två tusen personer som försörjer sig och bidrar till Sveriges utveckling så stretar LO emot reformen. Man försöker begränsa människors levnadsväl, och sprider en unken syn på invandring och migration med en retorik om svenska jobb till svenska arbetare.

Det har visat sig att den ursprungliga lagstiftningen innehöll en rad problem, som numera regeringen också aviserat förändringar av. Det är naturligt att nya reformer inte är helt perfekta men det är inte ett skäl till att säga att människor, som redan fått ett jobb att kunna försörja sig på i Sverige, inte får komma hit utan ska vända om till det land de valt att flytta ifrån. Regeringen gav under 2009 OECD uppdrag att utvärdera den svenska arbetskraftsinvandringsreformen. Under 2011 var utvärderingen klar och den omfattande studien bekräftade att det svenska systemet för arbetskraftsinvandring fungerar väl, men att den inneburit att en del brottslighet har vuxit fram till följd av reformen där systemet missbrukas. Detta har nu regeringen tagit till sig och aviserat åtgärder mot med prememorian "Åtgärder mot missbruk av reglerna för arbetskraftsinvandring".

FRAMTIDA UTMANINGAR

Vi har kommit långt, men det finns ingen anledning att dra i bromsen och luta sig nöjt tillbaka. Vi behöver bli ännu bättre på att rekrytera unga talanger och duktiga studenter som kan hjälpa till med att fortsätta bygga och förbättra landet. Vi måste bli bättre på att rekrytera utländska studenter och arbetsökande som kommer hit med nya idéer och tankar. Med nya influenser och ny kompetens blir följden att svenska företag växer och blir mer konkurrenskraftiga i en allt mer globaliserad värld.

Bristen på nya idéer och ny kompetent arbetskraft påverkar Sveriges export och i förlängningen hur mycket och snabbt Sverige växer och hur mycket välfärd och välstånd vi får. Det vi gör, och hur många nya personer som söker sig hit för att starta ett liv, påverkar hur världen och hur människor ser på oss. Sveriges varumärke både förstärks och förminsкас beroende på hur öppna vi är mot omvärlden, om vi uppfattas som en plats där engagerade människor som vill vara med och bygga en bättre värld får plats, eller inte.

Enligt en rapport från Svenskt Näringsliv har Sverige tyvärr brister när det gäller att locka till sig ny arbetskraft. Svenskt Näringsliv har, tillsammans med Högre handels-högskolan i Warszawa, genomfört en enkätundersökning med polska ekonomistudenter som läser andra året och som deltar i Erasmusprogrammet. Sju av tio studenter svarade att de var villiga att arbeta utomlands. Tyskland och Storbritannien, följt av USA var de länder som flest studenter såg som sitt förstahandsval. Tyvärr var det endast tre studenter i hela undersökningen som såg Sverige som sitt förstahandsval.

När studenter från andra länder kommer hit för att studera, har vi redan kompetent arbetskraft på plats. Därför måste vi bli bättre på att få dem, deras idéer och forskning att stanna kvar i Sverige.

Fler länder har börjat utveckla strategier för att locka till sig fler människor till landet. Polen – med sina 38 miljoner människor och som ett av de folkrikaste länderna i EU – är ett bra exempel på hur dagens arbetsmarknad och utvandring ser ut. Polens utvandring har ökat sedan inträdet i EU. Ett mått på utvandringen av arbetskraft från Polen är antalet polska medborgare som under ett givet år bor utomlands under en period som överstiger två månader. Mellan 2004 och 2010 har den siffran fördubblats, från en miljon till två miljoner polska medborgare. Drygt 80 procent av dessa människor bor i ett annat EU-land.

Många från Polen lämnar hemlandet för att söka arbete på egen hand i ett annat land. Det är så pass många att nyligen startades projektet "Masz Plan na Powrót?" (Har du en plan för din återkomst?). De har skapat en särskild hemsida där man kan ladda ned hjälpmedel och information om riktlinjer för en kommande hemkomst. Kina, som också har en stor brist på återvändande unga talanger som sökt sig utomlands, har ett omlokaliseringsspaket startats som innebär en miljon kronor per människa som återvänder till hemlandet, med nya kunskaper och färdigheter. Sverige måste bli bättre på att fortsätta locka talanger till att utbilda sig och stanna kvar efter examen och forskning. Vi måste fortsätta öppna upp landet mot omvärlden och nya idéer. Vi borde sikta mot att vara förstahandsvalet bland studenter som väljer att studera eller jobba utanför sitt hemland, åtminstone runt om i våra grannländer. Och vi ska locka med kvalitet i utbildning, och goda framtidsutsikter därefter.

ETT HELHETSPERSPEKTIV PÅ MIGRATION

Sen valet 2010 har vi ett parti i riksdagen vars paradfråga är just migration och invandring och som vill sluta Sverige mot omvärlden. Ända till i början av 70-talet var Sverige ett arbetskraftsinvandringsland, men därefter har synen under lång period vridits mer och mer till ett asylperspektiv. Denna text skulle handla om migrationsöverenskommelsen och arbetskraftsinvandring, men det är omöjligt att tala om det utan att tala om Sveriges asylpolitik – och speciellt om vi talar om det internationella ansvarstagandet.

Det går nämligen inte att bortse från det ena när man talar om det andra. Det är viktigt att fastlägga direkt att Sverige ska ha en generös och human asylpolitik och fortsätta vara öppna mot omvärlden och därigenom kunna agera fristad för de människor som flyr undan förföljelse och förtryck. I syfte att stödja och uppmuntra fler medlemsländer i EU att ta emot asylsökande, flyktingar och skyddsbehövande så inrättades den europeiska flyktingfonden. Medlen i fonden används för att främja genomförandet av bestämmelserna i gemenskapslagstiftningen på asylområdet, samt finansiera EU:s gemensamma vidarebosättningsprogram. Detta är ett steg i rätt riktning, men fortfarande behöver fler länder ta en större del av det gemensamma ansvaret.

Tack vare EU har många länder blivit tvungna att öppna upp sig, i alla fall mot länderna inom den europeiska unionen. Tyvärr är det fortfarande svårt för många människor att ta sig över EU:s höga murar. Tack vare arbetskraftsinvandringsreformen har det blivit lättare för människor att ta sig in i Sverige, men vi måste fortsätta kämpa för att alla länder i samråd med EU fortsätter att öppna upp sig. Vår gemensamma konkurrenskraft på kontinenten är beroende av att fler av de smartaste och skickligaste vill vara med och bidra hos just oss istället för någon annan stans i världen. Det kräver en öppen kultur som lockar, inte sluten inskränkthet som skrämmer bort

människor.

EU:s utvidgning är grundläggande för att fortsätta göra världen öppnare. Det finns de, både i Sverige och utomlands, som vänder sig emot den fortsatta utvidgningen. Både Serbien och Turkiet står nära och jobbar för ett medlemskap, ett positivt steg i rätt riktning. Med en större och öppnare värld blir det enklare för människor att röra sig fritt, hitta ett jobb och börja bygga på grunden till ett bra liv.

Sverige har en gyllene chans nu när vi innehar ordförandeskapet i det Globala forumet för migration och utveckling att påverka våra grannar och resten av världen att sluta följa med i den internationella trenden och istället öppna upp för omvärlden. Det finns ingen anledning till att inte ta den chansen.

Det krävs ett helhetsperspektiv om vi ska lyckas med detta. Migration berör så många olika områden bland annat handel, arbetsmarknad, hälsa, utbildning, integration och mänskliga rättigheter. Tyvärr väljer många länder att bara se utmaningarna med migration istället för att se de enorma vinsterna som det medför. I motsats till dem ser vi alla människors potential. Vi vill att Sverige ska vara det land där det är enklast och bäst att jobba, eftersom alla behövs för att bygga ett bättre Sverige.

A close-up portrait of a young woman with long, straight brown hair and light brown eyes. She is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is dark and out of focus. She is wearing a black and white patterned top.

MAGDA RASMUSSON

FLYKTINGPOLITIKEN

INLEDNING

Individer borde ha rätt att välja sitt land, stater borde inte få välja sina medborgare. De senaste hundra åren har makthavare försökt reglera hur människor rör sig, genom allt ifrån fysiska murar, som i dåtidens Berlin, till dagens övervakningsrobotar som finns i Libyen. Rigorösa säkerhetskontroller möter en på flygplatser, fingeravtryck samlas in och lagstiftningen har växt lavinartat. Men trots detta så slutar inte människor att röra på sig.

Vi lever i en mer globaliserad värld än någonsin och människor ser att det finns något annat än just den by, stad eller det land de råkade födas i. För mig som grön är det därför ideologiskt viktigt att ha ett tydligt mål om fri migration. Men oavsett vad en tycker om den idén så faller reglerad migration på sin egen orimlighet. Det går inte att stoppa människor som har bestämt sig för att söka ett bättre liv. Det gäller framför allt människor som behöver fly.

Jag minns tydligt när jag fick en inblick i hur livet på flykt är. Det var på mitt landställe för åtta år sedan som jag hittade en bok skriven av en svensk-kurdisk kvinna. Boken handlade om hennes resa till Sverige. Med ordens kraft tog hon med mig på en färd över berg och land, på hästrygg och till fots, ständigt i skräck att bli utnyttjad eller upptäckt. Genom årens lopp har öden som detta fått mig och en allt växande opinion att förstå att det finns stora brister i dagens sätt i dagens asylsystem. Men för att få en förståelse för det börjar vi i historien.

BAKGRUND

Utvecklingen som har lett fram till att vi har gränser har varit en process som började med idéer om nationalstaten på 1600-talet. Här föddes tankar om att det finns olika folk som passar olika bra att leva ihop med varandra. Platser kopplades till folken vilket gjorde att det fanns en grogrund för att den reglerade migrationen kunde växa fram, detta skedde dock inte för mer än 100 år sedan, strax innan första världskriget. Visumkravet började då införas i land efter land. Begreppet flykting kom efter andra världskriget.

FN:s flyktingkonvention kom till 1951 och ligger till grund för de flesta länders asylpolitik. En flykting definieras som någon befinner sig utanför sitt hemland "på grund av en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av hans eller hennes ras, nationalitet, religion, politiska uppfattning eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp".

Många länder har utvecklat konventionen i sina nationella lagstiftningar och utökat definitionerna, som den svenska lagen om asyl för HBTO-personer, eftersom den ursprungliga konventionen utelämnar skyddsskäl på grund av sexualitet och könsidentitet (även om mycket tyder på att den svenska lagen fortfarande inte är tillräcklig).

Under sjuttio- och åttio-talet kom Sverige att reglera asylpolitiken allt hårdare. Utvecklingen fortsatte under nittio-talet, under de stora flyktingströmmarna från Balkan och ledde fram till Luciabeslutet 1989, när ett tillfälligt stopp infördes för många grupper. Med inträdet i EU blev reglerna mer harmoniserade med krav på yttre gränskontroller när de inre avskaffades, makt att kontrollera status till flygbolag och principen om att en endast får söka asyl i det första landet en kommer till.

Både på EU-nivå och i Sverige har det funnits en märkligt stor enighet mellan Moderaterna och Socialdemokraterna kring den restriktiva migrationspolitiken, medan småpartierna generellt har velat driva på i mer öppen riktning.

I en granskning av de beslut som fattades i Sveriges riksdag mellan 2002 och 2006 röstade S för den restriktiva hållningen i 77 av 80 fall, med stöd av M i 61 av fallen. Detta gällde allt ifrån möjligheten att få permanent uppehållstillstånd till villkoren för asylsökande. Debatten som uppstod kring de apatiska barnen visade också hur eniga de två stora partierna har varit. I den första omröstningen ifall barnen skulle få permanent uppehållstillstånd röstade ingen socialdemokrat för, detsamma gällde för moderaterna med undantag för en samt en som lade ner sin röst. Som miljöpartist, även tillsammans med andra, är jag stolt att mitt parti gång på gång har lyckats bryta den tysta överenskommelse Socialdemokraterna och Moderaterna har tyckts fatta kring migrationspolitiken.

Med en historisk tillbakablick där gränserna visserligen har suddats ut mer mellan europeiska länder men i många fall förstärkts mot övriga omvärlden blir de senaste årens framsteg än mer historiska.

MIGRATIONSPOLITISKA FRAMSTEG

När det blev klart att Sverigedemokraterna kom in i riksdagen på valnatten 2010 kunde jag inte föreställa mig att de kommande fyra åren skulle innebära stora steg framåt för öppenheten. Men i och med att Miljöpartiet gjorde upp om migrationspolitiken med alliansregeringen kunde detta uppnås. Att det till och med blev betydligt bättre än de rödgrönas valplattform inför valet kom nog som en överraskning för många av oss. En snabb genomgång av några av resultaten av uppgörelse visar att det varit framgångsrikt:

1. Vård och skola för papperslösa blev verklighet. Enligt beräkningar från 2010 lever mellan 10 000 och 50 000 papperslösa i Sverige. Av dem tros 2 000–3 000 vara barn. Situationen är tuff att växa upp i eftersom personnummersystemet exkluderar dem från det mesta i samhället. Mänskliga rättigheter som vård och skola garanteras nu även papperslösa.
2. Familjeåterförening underlättades för de som saknar giltiga ID-handlingar (vilket framför allt rör de många somalier vilkas pass inte erkänns av Sverige eftersom statsapparaten anses vara så dysfunktionell).
3. Synnerligen ömmande skäl blev särskilt ömmande skäl för barn. Om en inte uppnår krav för att få asyl kan en fortfarande få uppehållstillstånd för andra orsaker. År 2006 tog en enig riksdag en ny lag om synnerligen ömmande skäl, ett sådant skulle till exempel vara om någon var svårt sjuk och inte kunde få vård i hemlandet, eller om någon varit i Sverige en lång tid och hunnit rota sig. Efter uppföljning visade sig dock att det var väldigt svårt att nå upp till kravet om "synnerligen". Numera räcker det med "särskilt", vilket väntas göra stor skillnad. Reformen täcker dock endast barn, något bland annat Miljöpartiet varit kritiska till.

Men trots dessa framsteg kan vi inte vara nöjda. Det finns stora skevheter i dagens asylpolitik.

NULÄGE

Trots att Sverige är ett land som har gått före och visat vägen så finns det stora brister i dagens system. Den största svagheten stöter vi på när det gäller vägen från ett krisområde till den möjliga fristaden. Det saknas nämligen lagliga vägar för att söka asyl.

Det enda lagliga verktyget som finns tillgängligt är att bli en kvotflykting. Det är FN:s program där 25 olika länder tar emot flyktingar enligt kvoter som respektive regering bestämmer. Dessa kvoter är dock långt mindre än behovet att söka asyl. Om du där-

emot försöker söka visum med hänvisning till att du vill söka asyl kan du räkna med att få avslag direkt, oavsett vilka skäl du har. Vad finns då kvar, om du nu inte har möjlighet att bli kvotflykting? Det är den illegala vägen.

Om vi tar exemplet Syrien hade det i februari i år kommit 55 000 flyktingar till Europa. Hur många av dem tog sig hit via kvotflyktingssystemet? Inte mer än 12 000 människor. Det lämnar alltså en mellanskillnad på 43 000 människor. Eftersom vi vet att ungefär 75 procent av dem som kommer till Europa tros ha använt sig av en flyktingsmugglare så är det i fallet Syrien en ganska stor siffra. De har kommit illegalt – helt enkelt för att det inte finns något annat sätt.

Hade fler länder tagit emot kvotflyktingar hade det givetvis varit ett mindre problem. Av EU:s 28 medlemsländer tog endast tio emot någon kvotflykting från Syrien. Arton länder (däribland Storbritannien) tog alltså inte emot en enda.

År 2013 beviljades 24 500 människor uppehållstillstånd i Sverige i första instansen. Antalet kvotflyktingar som normalt tas emot uppgår till 2 000 per år (även om den siffran ökat i och med kriget i Syrien).

I och med de allvarliga konflikter som just nu pågår i till exempel Syrien, Irak och Kongo väntas 80 000 människor komma till Sverige för att söka asyl i år – betänk att många av dem alltså kommer göra det genom att betala mycket pengar, vilket ofta göder kriminella organisationer – och dessutom riskerar sina liv. Redan i skrivande stund, i slutet av augusti har nära 1 900 människor dött på Medelhavet bara i år.

Samtidigt som människor är i stort behov av skydd lägger EU dessutom stora pengar på att bygga höjda murar, som till exempel mellan Bulgarien och Turkiet, vilket vi vet leder till ökad flyktingsmuggling och mänskligt lidande.

Den krassa sanningen är att flyktingsmugglare idag upprätthåller asylrätten, genom att vara den enda garanten för att människor kan söka en fristad. Att människor måste betala stora summor pengar och riskera sina liv för att få en mänsklig rättighet tillgodosedd är helt oacceptabelt. Detta är något som makthavare runtom i världen måste ta tag i.

UTVECKLINGEN FRAMÖVER

Mycket behöver göras, både i Sverige och runtom i världen. En inte allt för vild gissning är också att vi kommer se mer av den här typen av debatter i och med att nationalstatsidén börjar fragmentiseras allt mer. Jag tror att det är en tidsfråga innan människor kräver en radikal förändring. Och de talar jag om är framför allt den allt större urbana medelklassen i Asien, Afrika och Sydamerika, som idag inte kan resa på samma villkor som den europeiska liken.

Den tekniska utveckling vi har sett gör att världen krymper och kommer närmre. Vi identifierar oss i mindre grad med bara vår nationalitet. Med internet är möjligheterna till kontakt med vänner och släkt i hela världen närmast oändliga. Varor, kapital och tjänster rör sig fritt mellan länder. Varför skulle då människor nöja sig med att vara fjättrade vid just den landmassa där de råkade födas?

Det finns ingen rimlighet i att de rika delarna av världen ska stoppa den kraft människor har inneboende i sig i all oändlighet, ofta utan bättre motivering än "nu finns det gränser här, var så snälla att respektera dem". Vi kan visserligen bygga högre och högre murar, utveckla ännu mer rigorösa övervakningssystem och sätta rakblad på våra stängsel. Men det är varken humant eller långsiktigt hållbart.

I takt med att fler inser att världen är orättvis och att bättre förutsättningar finns till ett gott liv någon annanstans blir det omöjligt att stoppa utvecklingen, och vi bör också bejaka den. Inte framför allt på grund av ekonomi eller ens solidaritet, utan på grund av insikten om att vi alla är människor och att vi inte kan reservera mark till bara vissa. Några reformer som behöver komma till ligger närmre och några längre bort men det är dags att börja ställa oss frågor som *hur* vi ska nå fri migration, inte *om* vi ska göra det.

LAGLIGA VÄGAR

Oavsett vilket politiskt styre vi har här i Sverige och i Europa kommer makthavare snart behöva ta tag i att det nästan helt saknas lagliga vägar in för att söka asyl. Trots att alla länder i EU har skrivit under FN:s flyktingkonvention har vi med exemplet Syrien sett att det inte täcker människors behov. Hyckleriet blir tydligt. Vi kan inte med ena handen lova asyl och uttala stöd för de mänskliga rättigheterna, samtidigt som vi med den andra bygger rigorösa murar, förhåller oss passiva till att människor dör på Medelhavet och förvägrar lagliga vägar för att söka asyl. En tänkbar lösning är att öppna upp för att söka humanitära visum som garanterar en säker resa till EU. En annan lösning är att en ska kunna söka asyl på plats via EU-ambassader.

UTÖKAT SKYDDSSTATUSBEGREPP

Med klimatförändringar väntas krigen bli fler och konflikterna öka, när resurserna blir allt knappare samtidigt som vi går mot en värld med 11 miljarder människor i slutet av århundradet. FN:s flyktingorgan UNHCR menar att vi kommer ha 200 miljoner klimatflyktingar redan 2050. Detta kommer sannolikt innebära att skyddsstatusbegreppet kommer behöva breddas för att innefatta de många människor som inte kan leva där de vill på grund av klimatförändringar. Förhoppningsvis tar världen sitt förnuft (eller sina känslor) till fånga och lyckas stoppa detta så att så få som möjligt drabbas. Men i dagsläget ser det ut som att vi måste förbereda oss för att hantera stora flyktingströmmar på grund av ett förändrat klimat.

FRAMTIDSUTSIKTER

Våren 2013 var det inte helt lätt att vara miljöpartist. I och med vårt migrationspolitiska samarbete med alliansen uppstod en stor svekdebatt från vänsterhåll. De menade att det endast ledde till en legitimering av Moderaternas restriktiva politik medan vi pekade på de konkreta förändringar vi var med och gjorde verklighet av. När samarbetet gång på gång höll på att spricka, innan vi fått igenom de viktigaste förändringarna, var trycket stort från många sympatisörer på att vi skulle avsluta det. Men även då så fanns det inte en enda sekund då jag tvekade på att vi gjorde det rätta.

Just nu ser vi ett Europa där de nationalistiska och rasistiska idéerna har fått ett uppsving, i form av allt från rasistiska partier som Sannfinländarna och Sverigedemokraterna till nazistiska Gyllene Gryning. Många av dessa politiska krafter kan ses som en motreaktion på en allt mer globaliserad värld, en avsaknad av klassiska höger-vänsterkonflikter och att vissa känner en fara i att den nationella identiteten håller på att suddas ut.

I det här skeendet är det viktigare än någonsin att Sverige fortsätter att samarbeta för att ta ytterligare steg framåt.

Sverige är känt som ett av de länder som tar emot flest flyktingar. Det ska vi vara väldigt stolta över. Detta måste vi bygga vidare på och leda världen in i en ny tid av hur vi ser på flyktingar, gränser och medborgarskap.

HANNA WAGENIUS

**BOSTADSPOLITIK
FÖR INTEGRATION**

INLEDNING

Egentligen är det uppenbart – för att kunna bo och leva i Sverige behöver du en bostad. Det gör att tillgången på bostäder blir en avgörande faktor för såväl migration som integration. Den svenska bostadsmarknaden har under en lång tid karaktäriserats av ett underskott. Inte bara i storstäderna, utan också i allt från medelstora städer som Luleå och Kalmar till småorter som Funäsdalen.

Att den svenska bostadsmarknaden ser ut som den gör beror på flera samverkande faktorer. Det massiva regelverk kring byggande som finns gör givetvis sitt för att hindra framväxten av nya bostäder, och då framförallt lägenheter med lägre standard (mindre storlek och färre tillbehör) och därmed lägre pris. Därtill finns en hyresreglering som gör att de bostäder som finns inte nyttjas på ett optimalt sätt. Långa köer får människor att hamstra lägenheter och bostäder står oanvända. För den som kommer som nyanländ och inte har möjlighet att köpa sitt boende är detta två faktorer som är avgörande för möjligheten att få en lägenhet.

Segregation är ofta inte ett val, utan snarare något som händer när ett system sorterar människor efter variabler som hänger samman med deras demografi. När det kommer till bostadssegregation handlar detta ofta om härkomst. Alla behöver någonstans att bo och i en stad där bostadskön för en lägenhet i centrum kan överstiga ett decennium, som exempelvis Stockholm, är det inte konstigt att de som flyttat till Sverige och därmed inte hunnit köa länge nog också förpassas till ett förortsområde med kortare kö. Cecilia Brogren och Hanna Fridell har visat att segregationen i Stockholm är mindre i bostadsrättsområden än i hyresrättsområden.

UTVECKLING 2010–2014

Under mandatperioden 2010–2014 har regeringen gjort vissa försök att förbättra bostadsmarknaden. Möjligheten för hyresgästförening och hyresvärd att komma överens om s.k. presumtionshyror, en undantagsregel som gör det möjligt att sätta högre hyror än bruksvärdessystemet tillåter för nybyggda eller nyrenoverade fastigheter, har förlängts från 10 till 15 år. Tanken är att stimulera nybyggande av hyreslägenheter.

För ett bättre nyttjande av befintliga fastigheter har regeringen också försökt underlätta privatuthyrning genom att höja taket för när skatt börjar tas ut till 40 000 kronor per år och förenkla reglerna som omfattar privatuthyrning. Bland annat har man möjliggjort högre hyror vid andrahandsuthyrning av bostadsrätter genom att knyta hyran till kostnaderna för bostaden, vilket är tänkt att göra det attraktivt för fler att hyra ut de lägenheter de inte använder. Hyresgäster kan fortfarande klaga hos hyresnämnden och få hyran nedsatt men de kan inte längre få tillbaka hyra retroaktivt. Reformen har gett en tjugoenprocentig ökning av utbudet av andrahandslägenheter i Stockholm.

Vissa försök att förbättra förutsättningarna för byggande har också gjorts genom förändringar i plan- och bygglagen, men dessa har varit av mindre omfattning och kan inte antas få en stor positiv effekt på byggandet.

PROBLEM SOM KVARSTÅR

Ett antal försök har alltså gjorts för att förbättra bostadsmarknaden, men några av de

största trögheterna finns kvar. Flera av dem är kopplade till att bostadsmarknaden (främst för lägenheter) inte har särskilt stora likheter med en marknad. Till en marknad kommer en person för att byta något som denne har producerat men inte behöver med någon annan som vill ha det och kan ge något annat i utbyte. För att marknaden ska fungera väl behövs dessutom konkurrens, alltså många som kan producera eller köpa liknande saker.

När det kommer till lägenhetsmarknaden så är det inte lätt att producera nya lägenheter. Lagkrav på att lägenheten ska vara av särskild storlek och ha särskilda egenskaper som långt ifrån alla behöver eller kan betala extra för (dit hör bland annat parkeringsplatser, utrymme och handikappanpassning) pressar upp byggpriserna. Samtidigt fortsätter plan- och bygglagen att göra bostadsbyggande till en byråkratisk mardröm. Kommunpolitiker beslutar med detaljplaner vilken mark som alls får byggas bostäder på. I exempelvis Göteborg innebar det att ett av de mest attraktiva förortsområdena, Norra Älvstranden, länge förblev underutnyttjad, eftersom kommunen vikt marken åt industrier som försvann redan under varvskrisen. Även att registrera om befintliga fastigheter och tillhörande byggnader så att människor får bo där medför ofta handläggningstider och köer som håller grus i bostadsbyggandets maskineri. Därtill kommer att överklaganden av bygglov ofta försenar och därmed fördröjer byggandet av nya bostäder.

På utbudssidan är lägenhetsmarknaden alltså rätt olik en fungerande marknad. På efterfrågesidan finns också en uppsättning problem. Att köpa en lägenhet kan bli väldigt dyrt, men de som kan skrapa ihop pengarna kan också agera som riktiga kunder och har en möjlighet att välja var de vill bo. På hyresmarknaden ser det annorlunda ut, priserna är fortfarande såpass reglerade att lägenhetens attraktivitet har liten inverkan på priset och hyreslägenheter ofta förmedlas medelst köer, kontakter eller tur och den boendes val är kraftigt kringskuret. Dessa problem är sannolika kandidater till att förklara varför hyresrättsmarknaden i Stockholm fortfarande är mer segregerad än bostadsrättsmarknaden.

VAD KAN GÖRAS?

Den senaste mandatperiodens reformer handlade främst om att öka lönsamheten i att bygga och hyra ut för att på så vis öka antalet tillgängliga bostäder. Det är en början och om antalet hyresrätter ökar så borde även köerna minska. Vill man komma åt de segregationsproblem som bostadsmarknaden i allmänhet och hyresrättsmarknaden i synnerhet orsakar så behövs dock större reformer som tar tag i problemets kärna. Så länge som nyanlända i Sverige oftare behöver ta första boende som erbjuds emedan de som bott här länge kan sitta och lurpassa i bostadsköer eller sedan länge förvärvade kontaktnät och vänta in de riktigt heta bostäderna så kommer vi också att ha en segregation där de infödda, de med infödda föräldrar och de som bott här länge bor mer centralt eller i mer attraktiva områden. De som mer nyligen flyttat till Sverige, eller växer upp med föräldrar som flyttat hit kommer å andra sidan oftare bo i mindre attraktiva områden, ofta förorter präglade av olika sociala problem. Den gamla hyresreglering som skulle garantera alla svenskar bra bostäder har med andra ord blivit ett system där segregationen frodas.

På byggandesidan behövs reformer som gör det enklare att få tillstånd att bygga och regelförenklningar som sänker kostnaden att bygga nytt. Det går exempelvis att begränsa överklagandemöjligheterna för bygglov. Ett exempel kan vara att minska kretsen som ges rätt att överklaga, vilken idag inte bara inkluderar de

med en konkret fastighetsgräns, men mer effektivt torde det vara att se över hur många instanser en överklagan ska prövas i. Idag kan ett ärende gå från länsstyrelsen till mark- och miljödomstolen utan att det krävs prövningstillstånd – det är bara i mark- och miljööverdomstolen som ett sådant krävs. Här går det också att diskutera om inte olika system ska gälla för den som ansökt om bygglov och den som vill se till att ett bygge inte blir av. Visst är det rimligt att kunna överklaga utan prövningstillstånd när det offentliga begränsar någons användning av sin mark, men det betyder inte att den som inte äger marken bör ha samma överklagandemöjligheter för att kunna stoppa det hela. Det måste trots allt ses som en större inskränkning av medborgares rättigheter att de inte får bygga vad de vill än att någon skulle riskera att få skugga på balkongen.

En annan förenklingsreform skulle vara att bara kräva handikappanpassning av en viss andel av beståndet, och istället ha ett system med förtur till just dessa lägenheter för de som behöver dem. Därmed skulle vissa byggnader också kunna byggas utan hiss, vilket annars är en stor kostnadsdrivande faktor, speciellt när det handlar om många byggnader som inte är mer än ett par våningar. Det bör också gå att göra sig av med regler som exempelvis säger att det ska finnas fönster i kök. På så vis skulle bostäder kunna bli fler och billigare och fler personer skulle få möjlighet att röra sig in på den mindre segregerade bostadsrättsmarknaden där de kan göra friare val om var och hur de ska bo.

När det kommer till hyrorna är det svårare att säga exakt hur det ska lösas. Kösystem kommer av naturen alltid att belöna de som köat längst. En förändring hänger dock ihop med priset. Faktumet att hyresrättsboendet är mer segregerat än bostadsrättsboendet är en kraftig indikator på att köer segregerar mer än pengar. Eftersom hyrorna ofta inte är kopplade till bostadens marknadsvärde (i vissa städer försöker man dock att delvis reglera dem för att matcha marknaden), utan snarare till dess kostnader, så är det inte ovanligt att det är dyrare att hyra i bostäder med högre underhållskostnader i en förort än vad det är att hyra i centrum. På så vis subventionerar dagens system inte bara bostäder för de med mindre pengar. Det ger också en rätt kraftig subvention till de personer som lyckats vänta till sig en attraktiv innerstadslägenhet. Frågan är dock hur man kommer från det. Att införa marknadshyror över en natt på alla bostäder skulle kunna leda till att det också blev kaos på bostadsmarknaden under en period - att skaffa ett nytt boende när det gamla blivit för dyrt är trots allt något som kan ta tid.

Det optimala vore en reform som gradvis och förutsägbart omvandlade systemet för hyressättning. Ett tänkbart alternativ är att tillåta marknadshyror i nybyggda lägenheter, men det dras med nackdelen att en stor del av beståndet i riktigt attraktiva områden är gammalt och en del av effekten skulle därmed utebli. Det vore rimligare att införa det vid nyskrivna kontrakt, även om det såklart skulle skapa en inlåsnings effekt när människor blir mindre benägna att säga upp lägenheter i attraktiva områden. Möjligen skulle det kunna undvikas om man samtidigt gör förändringar inom det gamla systemet liknande de som skedde i enlighet med proposition 2009/10:185. Förändringen antogs 30 mars 2010 men trädde i kraft först 2011, och innebar att man gick från att allmännyttan hade den normerande rollen när det kom till nivån på skälig hyra till att ta samtliga hyresavtal, oavsett om de var ingångna med privat eller offentlig hyresvärd, i beaktande vid bedömningen. Kanske finns det ingen ideal lösning på frågan om hur man marknadsanpassar hyrorna – det måste dock göras om vi vill få en fungerande bostadsmarknad.

Genom att göra hyrespriserna mer marknadsanpassade och på sikt införa riktig marknadshyra så skulle priserna på de attraktiva lägenheterna öka och människors vilja att betala ha mer effekt på var de bor, samtidigt som deras förmåga att köa får mindre effekt. Det skulle bidra till att hyresrättsmarknaden liknar bostadsrättsmarknaden mer och minska effekten av kösystemens diskriminering. Det är inte ensamt en lösning, men just nu pekar mycket på att bostadssegregationen beror mer på köer och kontakter än på pengar och priser.

Det finns också en rad saker som går att göra på kommunal nivå för den som vill minska segregationen på bostadsmarknadens område. Uppdaterade detaljplaner som tillåter byggande, gärna på yteffektivt genom att möjliggöra för högre hus istället för att sprida ut bostäderna till olika enklaver, kan ge fler bostäder och bättre sammanhållning. Att se till att beståndet av hyres- och bostadsrätter är integrerat kan också ett bättre samhällsklimat i stort.

Kort sagt finns mycket kvar att göra innan vi har nått fram till en fungerande bostadsmarknad där segregationen kan minska. En regering som gör anspråk på att verkligen vilja minska utanförskapet och förbättra integrationen kan inte ignorera det här problemet.

LINDA NORDLUND

HUR KAN RASISM BEKÄMPAS?

INLEDNING

För liberaler, som håller meritokrati högt och värnar om varje människas friaste möjliga utveckling, är det en självklarhet att bekämpa rasismen. Men då måste vi först veta hur utbredd den är, vilka mekanismer som är drivande och vilka motmedel som är mest effektiva.

Rasism brukar definieras som att dela in människor i olika raser, och tillskriva dem olika egenskaper, förmågor och kvaliteter utifrån denna indelning, för att särskilja dem som överlägsna eller underlägsna en annan ras. Dessa föreställningar kan få konsekvensen att icke-vita svenskar inte har samma möjligheter som infödda, vita svenskar på exempelvis arbetsmarknaden och bostadsmarknaden – eller att de riskerar att utsättas för rasistiskt motiverat våld.

Rasism är dock inte helt enkelt att mäta. Det finns sådant som syns i statistiken, exempelvis fann Brottsförebyggande rådet i sin granskning att 3 980 anmälda brott under 2012 kunde klassas som hatbrott med rasistiska eller främlingsfientliga motiv. Hatbrott kan vara allt ifrån att bli kallad för rasistiska tillmälen av främlingar på gatan, till att bli nedslagen bara på grund av pigmentet i hyn. Det är en typ av brott som inte borde förkomma i ett upplyst och demokratiskt samhälle, för det skickar en tydlig signal till alla som bär samma attribut som den som drabbats: du är inte välkommen här. Feminister kallar det för "rädslans geografi" när kvinnor beskär sin egen rörelsefrihet i det offentliga rummet på grund av rädslan att utsättas för våldtäkt. På motsvarande sätt får hatbrott negativa konsekvenser inte bara för den drabbade, utan även för andra som känner oro över att kunna drabbas.

Men statistiken över hatbrott ger inte någon heltäckande bild av rasismens utbredning i det svenska samhället, eftersom rasism tar sig många olika former.

VAD ÄR RASISM?

I grunden är rasism en fråga om värderingar. För att svara ja på frågan om man har fördomar måste man vara medveten om att det är fördomar man har. Och att reflektera över vilka värderingar och tankemönster som präglar en framhålls ofta som det första steget mot att göra upp med dessa. Självskattning är därför inte en tillräcklig metod för att mäta rasismens utbredning. Robert Ford, forskare vid Manchester-universitetet beskrev fenomenet på följande vis i en intervju i tidskriften Economist (31 maj 2014): "På 1980-talet sade folk att de inte var rasister, men att de inte ville att svarta skulle gifta in sig i slakten. I dag är det tvärtom." I den stora undersökningen World Values Survey frågar forskarna istället människor från ett stort antal länder om det är några grupper som de inte skulle vilja bo granne med, vilket är ett sätt att mäta bland annat främlingsfientliga värderingar. Första omgången som undersökningen gjordes i Sverige, år 1981, svarade 6 procent av svenskarna att de inte ville bo granne med personer av annan härkomst. I den senaste undersökningen, från år 2011, hade den siffran mer än halverats till 2,8 procent.

Att svenskarna har blivit allt mer toleranta stöds också av andra studier. Av alla EU-länders medborgare var svenskarna både mest positiva till arbetskraftsinvandring från tredje land och till att invandrare ska ha samma rättigheter som infödda enligt en Eurobarometer från 2012. De senaste åren har dock en annan Sverigebild frekvent målats upp i debatten. Sedan Sverigedemokraterna tog plats i riksdagen 2010 har teorin om strukturell rasism, det vill säga att det svenska samhället genomsyras av rasistiska strukturer med rötterna i kolonialismen, fått ett uppsving. Enligt detta synsätt omfattas vi alla av rasismen, även om vi inte gett uttryck för rasistiska värderingar, rasistiskt språkbruk eller dito handlingar eftersom de idéer som möjliggör diskriminering genomsyrar samhällets strukturer, institutioner och organisationer och där-

med påverkar alla individer.

DISKRIMINERING PÅ ARBETSMARKNADEN

Anhängarna till teorin om strukturell rasism framhåller att Sverige enligt OECD hade störst skillnad av i-länderna mellan inföddas och invandrades sysselsättningsnivå år 2011, vilket ses som ett bevis för att det existerar rasistiska strukturer på den svenska arbetsmarknaden. Att det förekommer diskriminering vid rekrytering står klart. År 2013 anmäldes exempelvis 752 fall av etnisk diskriminering till Diskrimineringsombudsmannen. Det finns också ett flertal studier som visat att arbetssökanden med svenska namn har 50 procent större chans än sökanden med exempelvis arabisk-klingande namn att kallas på intervju, vilket en forskningsöversikt från Diskrimineringsombudsmannen visar.

I den akademiska litteraturen skiljs mellan preferensdiskriminering, det vill säga när arbetsgivare diskriminerar utifrån sina värderingar, och statistisk diskriminering, som i stället grundar sig i att arbetsgivaren har olika förväntningar på de sökandes produktivitet utifrån vilka grupper de tillhör. Ett exempel på statistisk diskriminering är att välja bort kvinnliga sökanden i fertil ålder för att man förväntar sig att de inom några år kommer att skaffa barn med lång frånvaro som följd, eftersom kvinnor som grupp tar ut en majoritet av föräldraförsäkringen – oavsett vad den enskilda kvinnan som sökt tjänsten har för planer. Genom att särskilja olika typer av diskriminering är tanken att det blir lättare att hitta effektiva motåtgärder, eftersom hårdare diskrimineringslagstiftning kan stävja preferensdiskriminering medan utbildningsinsatser antas ha större påverkan på statistisk diskriminering.

Små företag är mer benägna att diskriminera än stora, vilket kan bero på att en felrekrytering får större konsekvenser på en arbetsplats med få anställda. Små företag är mer benägna att anställa via sina nätverk, vilket gör det betydligt svårare för ny-anlända att ta sig in. Även arbetsrättens stelhet kan påverka, eftersom det upplevs som svårt att bli av med personal som man inte är nöjd med.

Det finns tydliga tecken på att mångfald på arbetsplatsen minskar risken för diskriminering i rekryteringsprocessen. Detta gäller både när en högre andel med utländsk bakgrund och båda könen representerade finns inom branschen som inom företaget och bland rekryterarna. Därför vore det önskvärt att verka för en större mångfald bland de rekryterare som ska bedöma jobbansökningar. (Men som The Economist lakoniskt påpekar i ett blogginlägg: om dessa nya rekryterare ska anställas av de gamla kommer det att bli svårt.)

Men beror skillnaden i sysselsättningsgrad mellan infödda och utlandsfödda enbart på rasistisk diskriminering, eller finns det fler faktorer? Om strukturell diskriminering och rasism är förklaringen, borde svenska arbetsgivare alltså vara mer fördomsfulla än arbetsgivare i andra OECD-länder, trots att det är mindre än tre procent av svenskarna som ger uttryck för rasistiska värderingar och OECD-snittet ligger på tretton procent.

Nationalekonomen Andreas Bergh undersökte de vanliga hypoteserna till varför utlandsfödda har lägre sysselsättningsnivå än infödda genom att göra en analys av data från OECD-länderna. Tvärtemot det förväntade visade studien att länder där många invånare har intoleranta värderingar gentemot utlandsfödda hade lägre skillnad i sysselsättning mellan grupperna än länder vars invånare visade en hög grad av tolerans. Resultatet förklaras när kollektivavtal tas med i beräkningen. Länder med hög kollektivavtalsäckning har signifikant större segregation. Eftersom dessa länder även får höga resultat i toleransmätningar uppstår en samvariation, om än inte ett

orsakssamband. Det verkar snarare vara fackföreningarnas möjlighet att blockera lönepressande konkurrens från utrikes födda som förklarar varför Sverige har störst sysselsättningsgap i OECD.

ANDRA ARGUMENT

Författarna till antologin *Om ras och vithet i det samtida Sverige* för fram ett annat argument i debatten. De menar att ett av de viktigaste bevisen för att ras har betydelse i Sverige är att icke-vita adopterade löper större risk att drabbas av psykisk ohälsa, arbetslöshet och socialt utanförskap, trots en överlag mer privilegierad bakgrund än ett genomsnitt av infödda svenskar. Detta eftersom "det endast är rasaspekten som skiljer de adopterade från majoritetsbefolkningen".

Det är ett påstående som kan ifrågasättas, eftersom det är möjligt att själva adoptionserfarenheten – att ha blivit bortlämnad av sina biologiska föräldrar, kanske ha levt på barnhem och sedan att växa upp i en ny familj – också skulle kunna leda till en större sårbarhet för psykisk ohälsa. Exempelvis har studier visat att sena adoptioner ökar risken för att den adopterade drabbas av psykisk ohälsa eller har svårigheter att skapa ett självständigt vuxenliv, jämfört med barn som adopterats innan de fyllt två år och därför har färre minnen av adoptionsprocessen. Erfarenhet av diskriminering räcker inte som förklaringsmodell för adopterades utsatthet.

De som företräder teorin om att vårt samhälle är genomsyrat av strukturell rasism kallar oss som gör en annan analys för färgblinda. Men exemplen ovan visar att de själva kanske snarare är enögda. Drivna av en önskan att visa på hur omfattande rasismen är bortser de från andra förklaringar, trots att verkligheten är komplex och samhällsfenomen sällan kan förklaras med endast en variabel. Adam Cwejman sätter fingret på teorin om den strukturella rasismens svaga punkt: *Hur ser den politik ut som bekämpar en rasism som omfattar alla, inklusive de som ska bekämpa den, de som utsätts för den och alla mittemellan?* De lösningar som de föreslår kan därför i bästa fall bara vara verkningslösa – och i sämsta fall rent kontraproduktiva.

POSITIV SÄRBEHANDLING

Inför riksdagsvalet har till exempel Afrosvenskarnas riksförbund ställt krav på politikerna att införa positiv särbehandling utifrån etnicitet och ras, och att SCB ska få i uppdrag att samla in statistik baserat på etnicitet. Feministiskt initiativ har som enda parti ställt sig bakom alla deras krav, men liknande krav på positiv särbehandling har även framförts av miljöpartistiska riksdagsledamöter. Argumenten för positiv särbehandling brukar vara att det handlar om att utjämna en gammal orättvisa, och att en jämn representation av olika grupper i sig självt är någonting eftersträvansvärt. Somliga hävdar att detta skulle leda till ökade vinster för företagen, eftersom representanterna för olika grupper har vissa, grupp-specifika erfarenheter i bagaget som företaget på så vis får tillgång till. Denna argumentation ligger farligt nära rasisternas idéer om att olika folkgrupper har olika essens. Det borde avskräcka. Också utlandsfödda, "rasifierade", måste få vara subjekt, och ses som individer kapabla att agera i egen sak – inte bara i egenskap av representanter för en grupp.

I USA har man sedan 1970-talet använt sig av positiv särbehandling. Från början skulle detta vara en tillfällig åtgärd för att uppväga århundraden av rasism gentemot den afroamerikanska befolkningen. Men sedan dess har praktiken svällt i omfattning och nu berörs omkring 70 procent av amerikanerna. Thomas Sowell, professor i ekonomi, konstaterar också att resultatet inte blivit de önskade. Särbehandlingen vid antagning till prestigeuniversitet har lett till att afroamerikanska studenter antas till utbildningar där studietakten är för hög, och att färre därför slutför utbildningen än vid universitet utan positiv särbehandling. Antalet svarta studenter i utbildnings-

systemet ökade däremot när Texas och Kalifornien avskaffade antagning genom positiv särbehandling. Det kan låta som en paradox att positiv särbehandling får negativa konsekvenser för den grupp man vill lyfta. Men det handlar om psykologi. Genom myndigheternas agerande befästs en destruktiv bild av att svarta inte är lika kompetenta som vita, och att de därför behöver särregler. Vi vet att förväntningar spelar roll – både för hur lärare och omgivning bemöter oss, men också hur vi ser på oss själva.

Ett exempel på detta var ett experiment som genomfördes vid Stanforduniversitetet där studenter delades in i olika grupper och den ena gruppen fick höra att det avancerade test de skulle göra var diagnostiskt och mätte deras intellektuella förmåga, medan den andra gruppen istället fick höra att testet bara handlade om att studera verktyg för problemlösning och alltså inte mätte studenternas intelligens. I den första gruppen presterade svarta studenter tydligt sämre än vita, men i den andra var skillnaden utradad. Detta stödjer tesen att negativa stereotyper om grupper vi tillhör påverkar hur vi klarar av att prestera, till exempel genom att stressnivån ökar och att vi ifrågasätter oss själva vilket stjäl energi ifrån att lösa uppgiften.

Omgivningens låga förväntningar blir därmed en självuppfyllande profetia för den enskilde, och när den underrepresenterade gruppen i stort klarar sig sämre höjs kraven på mer särbehandling. Så snurrar ett destruktivt hjul vidare i samma spår.

POLITIKENS ROLL I ANTIRASISMEN

För att förverkliga den liberala idén om ett meritokratiskt samhälle måste upplysning och opinionsbildning gå hand i hand med rivandet av de hinder som en svårnavigerad byråkrati sätter upp. Det är de lite gråare reformerna som kan göra störst skillnad, till exempel utbildningsinsatser för nyckelpersoner som lärare, studie- och yrkesvägledare, arbetsförmedlare och rekryterare. Det kan motverka den statistiska diskrimineringen som grundar sig i lägre förväntningar på utlandsföddas förmåga och kompetens.

För att minska skillnaderna mellan utlandsföddas och inföddas sysselsättning måste vi också tillåta instegsjobb med lägre lön och snabba på valideringsprocesser för utländska examina. Vi måste professionalisera och individanpassa svenskundervisningen och förstärka incitamenten för arbete. Vi måste erkänna att låglönejobben kommer att få konsekvenser för vissa grupper av lågproduktiv arbetskraft, och därmed riskerar att underblåsa främlingsfientliga idéer om att "invandrarna tar våra jobb". Därför är det viktigt att en sådan reform följs av utbildningssatsningar och omställningsstöd till dem som drabbas (se Fredrik Segerfeldts rapport för Migro, *En arbetsmarknad för alla*). Lika viktigt är att försöka skapa en välkomnande, inkluderande svenskhet – som inte grundar sig på vithet och etnicitet, utan på medborgarskapet och en strävan att tillsammans bygga samhället där vi bor. Det handlar om att skapa traditioner att samlas kring oavsett religiös uppfattning och att uppmuntra en positiv patriotism, där stolthet över landet vi bor i inte slår över i inskränkt nationalism.

Som politiskt projekt är det svårare att uppnå de förändringar som krävs. Informella institutioner är svårare att påverka än formella. Men för att på allvar bekämpa rasism är det minst lika viktigt. Antirasism är större än politik.

